

Socialiter

Vrienden van het Gymnasium Haganum

Nummer 36
december 2020

Inhoud

Van de praeses	4
In memoriam Alexander Munninghoff (André Carstens)	6
Lof der nieuwsgierigheid (Judith Dijs)	7
Inter ramos splendet luna (Ruud Engelder)	10
Oproep (Mirjam Remie)	37
Hulp gezocht (Daniëlla Gidaly)	38
De mortui	39
Uitslag zoekplaatje Socialiter nr. 35 (Kees van der Vlis)	40
Zoekplaatje Socialiter nr. 36	42
Colofon	43

Van de praeses

Conny Elderhorst (e.e. 1975)

de evocatio ad evocationem

Helaas hebben de twee oproepen van Hans Groen (e.e. 1954) in nummer 35 niet geleid tot reacties.

Dit geldt niet voor de dringende oproep van het bestuur aan de leden om belangstelling kenbaar te maken voor meerdere posities binnen het bestuur die per de komende Algemene Ledenvergadering vacant komen. Op die ledenvergadering kan hopelijk een nieuw bestuur worden gepresenteerd en geïnstalleerd.

In feite is de bijdrage van Daniëlla Gidaly (e.e. 1973) 'Socialiter Hulp Gezocht' eveneens een oproep. Zij is op zoek naar iemand die veel weet over Roemenië vlak na de oorlog, de geleidelijke machtsovername door de communisten en de behandeling van de Roemeense diaspora.

Voorts zult u in dit nummer een oproep aantreffen van Mirjam Remie, onderwijsredacteur van het NRC, en geen oud-leerling van onze school. Zij is voor een boek over het Gymnasium Haganum en vooral over de geschiedenis ervan op zoek naar zoveel mogelijk getuigenissen en bronmateriaal over de schooltijd van gymnasiasten, leraren en/of rectoren.

In 'In memoriam - Alexander Münninghoff (1944 - 2020)' memoreert André Carstens (e.e. 1980) op gevoelige wijze Alexander Münninghoff (e.e. 1963). Hij studeerde Slavische talen en letterkunde in Leiden en Amsterdam. Als journalist was hij tussen 1986 en 1991 onder meer correspondent in Moskou voor de Haagse Courant en het Journaal. Münninghoff had heel veel moeite had om zich kwetsbaar op te stellen, maar mag volgens André Carstens een toonbeeld genoemd worden van iemand die daarin is geslaagd.

In 'Lof der Nieuwsgierigheid' schrijft Judith Dijks (e.e. 1980) hoe het Gymnasium Haganum als een dikke, rode draad door haar (werkzame) leven loopt. Zij is schatplichtig aan de leraren die nieuwsgierigheid aanmoedigden en waarbij diepgang niet werd geschuwd.

Mocht u menen dat de maan altijd door de bomen schijnt, dan leest u in 'Inter Ramos Splendet Luna' hoe Ruud Engelder (e.e. 1959) zich zijn Haganum periode, waarin er altijd wel iets gaande was, herinnert. Zo was school niet altijd leuk; zorgen over proefwerken en cijfers, overgaan of blijven zitten. Maar het was vaak ook wél leuk, vooral doordat in de loop

van de schooltijd werd ontdekt dat er zoveel mogelijk was in de wereld na het eindexamen. Op school kwamen leerlingen erachter welke keuzes konden worden gemaakt. Een goede

schoon helpt bij het maken van keuzes en dat heeft het Gymnasium Haganum, de docenten, de vakken, de klas- en schoolgenoten voor Ruud Engelder gedaan.

Ook in dit nummer ontbreekt de uitslag van het zoekplaatje in nummer 35 niet. Kees van der Vlis (e.e. 1980) heeft wederom een nieuw zoekplaatje samengesteld.

In memoriam Alexander Münninghoff (1944 - 2020)

André Carstens (e.e. 1980)

Een van de gesels van deze tijd is dat we ons kwetsbaar moeten opstellen. Dat is vaak makkelijker gezegd dan gedaan, zeker voor de wat oudere jongeren. En naarmate je verder teruggaat in de tijd, of verder naar het Oosten, zal je zien dat dit daar en toen nog minder gebruikelijk was dan in onze contreien en onze jeugd.

De eerste keer dat ik Alexander zag, was op een schoolreünie eind jaren zeventig, toen ik nog op school zat. Van de vele coryfeeën die het Haganum zou hebben voortgebracht, waren er slechts twee aanwezig, althans die tot onze verbeelding spraken: Alexander Pola,

alom bekend van toenmalig kijkcijferkanon Farce Majeur, en Alexander Münninghoff, ook af en toe op televisie bij de veel minder bekeken Teleac-cursus Russisch. Maar waar Pola slechts een schaduw bleek van zijn jolige imago, animeerde Münninghoff een steeds wijdere kring met zijn verhalen.

Toen ik zelf Russisch leerde in dienst ('80-81), bleek Alexander ook bij die club oudleerling te zijn, wederom van enige faam. Hij werd vooral geroemd om zijn prachtige uitspraak en kennis van de Slavische literatuur en cultuur - de Russische ziel. Dit waren ook precies de verdiensten waarop zijn ster verder rees in de staart van de Koude Oorlog. Zijn correspondentenschap in Moskou voor de Haagsche Courant en het Journaal, zijn boek Tropenjaren in Moskou en zijn gesproken columns op de radio (OVT). Telkenmale genoot ik van zijn kennis, gevoel en diepgang.

Ik aarzelde dan ook geen moment toen ik in 1991 te horen kreeg dat ik naar Moskou zou gaan voor een plaatsing van enige jaren. Alexander was net terug in Den Haag, dus ik belde hem op. "Mag ik langskomen?"

- "Конечно (natuurlijk)." Zo simpel was dat. En direct was er een klik die altijd zou blijven, tot en met mijn laatste verlof begin dit jaar (pre-Corona). Hij was toen al aan bed gekluisterd maar kwam er speciaal uit om mij te begroeten en er gezellig bij te zijn. We speculeerden zelfs nog op het bezoek dat Ellen

en hij met zijn onlangs getrouwde zoon Michiel en diens Elena aan Centraal-Azië zouden brengen, compleet met logeerpak bij mij in Nur-Sultan. Michiel en ik zijn overigens ook al een jaar of twintig bevriend, via de muziek.

Dankzij 'Mourning on line' kon ik - helaas vrij snel daarna - op 4500 km afstand de uitvaart bijwonen. Natuurlijk wist ik dat Alexander veel vrienden had, maar de rij sprekers hield niet op - allemaal in even warme, diepe en persoonlijke bewoordingen. Veel van Alexanders verhalen kregen extra kleur door de kakelbonte types die nu met hun versie kwamen, zoals de Haagse Courant-collega over de lunchpauzes in hun beginjaren. Zijn schaakmaatje met wie hij tijdens het Hoogovens-toernooi jarenlang IJmuiden afschuurde. En een paar hard-core Slavisten die Alexander de hemel in prezen, wat trouwens niet nodig was, want daar was hij toen al.

Veelvuldig werd ook gerefereerd aan De Stamhouder, Alexanders magnum opus, waarvan zonder twijfel velen van u hebben genoten. Terugdenkend, geloof ik dat de aantrekkelijkheid van deze bestseller samenvalt met die van Alexander als vriend. Bovenop al zijn andere kwaliteiten - auteur, causeur, bon homme et bon vivant - doorbrak hij in deze Werdegang zijn eigen cordon sanitaire. Daarmee is hij in mijn ogen een toonbeeld van iemand die erin is geslaagd zich kwetsbaar op te stellen en dat terwijl dit voor hem, als halve Rus van zijn generatie behept met een geschiedenis als die van zijn familie, juist zo verschrikkelijk moeilijk was. Voor mij is en blijft Alexander dan ook niet alleen een dierbare vriend aan wie een hoop mooie, fijne en leuke herinneringen kleven, maar ook een man die werkelijk iets groots heeft verricht, waar we - ook als Haganum - ongegeneerd trots op mogen zijn.

Lof der nieuwsgierigheid

Judith Dijs (e.e. 1980)

Als ik terugkijk op mijn educatie en carrière, moet ik toegeven dat het voor een buitenstaander een beetje een lappendeken kan lijken. Twee studies met veel te veel bijvakken, een promotie, diverse banen als docent en onderzoeker, een baan als manager bij een internationaal bedrijf. Iemand die eigenlijk alles wil weten en doen, daar uiteraard niet in slaagt, uiteindelijk als zzp'er een redelijke boterham verdient in de ITC- en vertaalindustrie, en af en toe nog wat onbezoldigd bijbeunt in Aca-

demia. Toch loopt er een dikke rode draad doorheen, waarin het Gymnasium Haganum een belangrijke rol heeft gespeeld.

Zolang als ik me kan herinneren ben ik al gefascineerd door taal. Het idee dat je je indrukken, beelden, emoties, enz. kunt vangen in woorden die bij een ander arriveren om daar hetzelfde beeld op te roepen (dacht ik toen nog in mijn naïviteit) - ik vond het een wonder. Geleidelijk werd me natuurlijk wel steeds

duidelijker dat die connectie niet altijd werkt, dat de boodschap niet altijd arriveert of onderweg soms vervormd raakt. En omgekeerd, dat je je flink kunt vergissen in wat anderen echt bedoelen, denken of vinden (voor zover ze dat zelf tenminste weten, maar dat is weer een andere tak van sport).

De eerste boodschap die ik op het gymnasium te horen kreeg, was deze: gymnasiasten zijn inherent nieuwsgierig. Die boodschap kwam aan. Een mooi vervolg daarop zijn de woorden van mijn latere logicadocent, prof. B.G. Sundholm: de enige goede motivatie om we-

tenschappelijk onderzoek te doen, is dat je ECHT wilt weten hoe het zit, anders kun je je tijd er beter niet aan verspillen.

Wat een opluchting dus, dat op het Haganum tijdens de geschiedenisles niet alleen maar oppervlakkige gebeurtenissen werden besproken, maar ook ideeëngeschiedenis – Hegel met zijn dialectiek, en Descartes met zijn methodische twijfels. Hier vond een waterscheiding plaats: ik ontwikkelde een expliciete, levenslange aversie tegen onhelder taalgebruik, door leken vaak ten onrechte als slimheid of diepzinnigheid gezien. Daartegenover de gezonde, cartesiaanse bescheidenheid ten aanzien van menselijke inzichten en kennis: alles kan betwijfeld worden (maar liefst niet alles tegelijk). Een voorbode van wat mijn latere promotor, prof. L.M. de Rijk, zijn studenten altijd voorhield: als iemand iets beweert, stel dan twee vragen. 1. Wat bedoel je precies? 2. Hoe weet je dat? Als de ander zich daaruit weet te

redden, heb je in elk geval een consensus over een goede werkhypothese (totdat er wat beters komt – niets is ooit in steen gebeiteld).

En dan nog een bonus: in ons laatste schooljaar werden we – ook voor het vak geschiedenis – naar het gemeentearchief gestuurd om ons in paleografie te bekwamen. Nederlandse teksten uit de 16e en 17e eeuw, van boodschappenlijstjes tot afscheidsbrieven. Waarschijnlijk vond niet iedereen het even leuk als ik: blijven puzzelen tot je weet wat er staat, doorlezen en teruglezen, voortschrijdende inzichten over wat er zou moeten/kunnen staan. Een mooie

hermeneutische cirkel, al kende ik dat begrip toen nog niet.

Wat heerlijk ook dat we tijdens de lessen Grieks niet alleen maar over grammatica en vocabulaire werden doorgezaagd. We kregen uitgebreid te horen over de Griekse politiek en filosofie, Socrates en Plato, over Aristotelische syllogistiek en over sofistiek. Hoe moet je een goede wetenschappelijke bewijsvoering vormgeven? Hoe kun je een geldige redenering opzetten om anderen te overtuigen? En hoe prik je door drogredeningen heen? (Weliswaar ‘antieke’ ideeën, maar uiterst relevant in de letterlijke en figuurlijke existentiële crisis waarin de wereld momenteel verkeert.)

Mijn eindexamenjaar was een feest: ik had alle zes talen in mijn pakket en hoefde dus eigenlijk alleen maar te lezen, over alles wat ik leuk vond (en dat was veel). Mooier kon het niet.

En wat dan? *L'embarras du choix*. Het werd dan ook filosofie: een queeste naar hoe alles in elkaar zit, vanuit wetenschappelijk, menselijk, zingend, expressief en esthetisch perspectief, waar al je overtuigingen en vooroordelen al in de eerste weken onder je vandaan werden geschopt. Achteraf bezien lag het wel voor de hand dat ik ook daar al snel terecht kwam op het gebied van logica, kennisleer, wetenschapsleer; dat is tenslotte de basis van kennisverwerving. Maar er was ook een college paleografie: het ontcijferen van middeleeuwse handschriften. Veel studenten zaten daar niet. Ten eerste was en is middeleeuwse filosofie een ondergeschoven kindje; met het scheer-

mes van Ockham en de theologie van Thomas van Aquino houdt de kennis meestal wel op. Maar hier werd bovendien vooral aandacht besteed aan middeleeuwse teksten over logica en semantiek, die toen nog nauwelijks waren uitgegeven – niet ieders cup of tea. Toch was er nog een klein probleem: al die teksten waren in het Latijn. Perkament was duur, dus er werd zoveel mogelijk af- en ingekort, aan wittregels of titels werd niet gedaan. Interpunctie was voornamelijk willekeurig en de spelling was niet gestandaardiseerd. Kortom, over hermeneutische cirkels gesproken. Het werd al snel duidelijk dat mijn Latijnse kennis tekort schoot, dus dan maar een tweede studie opgepakt: klassieke talen.

Daar drong het voor het eerst goed tot me door dat in het onderwijs taalvaardigheid in vreemde talen voornamelijk werd getoetst door middel van VER-taalvaardigheid, terwijl dat toch echt twee verschillende dingen zijn. Tegelijk begon ik de overeenkomst te zien tussen helder formuleren, zuiver redeneren, correct transcriberen en verantwoord vertalen: ideeën overbrengen van het ene medium naar het andere om ze toegankelijk te maken voor anderen.

En zo ben ik dan uiteindelijk vertaler geworden – van software tot medische handleidingen, semi-wetenschappelijke non-fictie over *humaniora* en bètawetenschappen.

Met dank aan een gymnasium waar nieuwsgierigheid werd aangemoedigd en diepgang niet geschuwd.

Inter ramos splendet luna

Ruud Engelder (e.e. 1959)

NB: Aan de lijst van kandidaten moet worden toegevoegd onze jaargenoot Rob van der Waall, die in hetzelfde jaar staatsexamen deed.

De twee klassen van het eindexamenjaar 1959 houden sinds jaar en dag met onregelmatige tussenpozen een reünie. In 2020 kwam er voor het eerst de klad in deze inmiddels 60-jarige traditie als gevolg van het Coronavirus.

Ter gelegenheid van onze bijeenkomst in 2009 schreef ik ter interne distributie wat herinneringen op. De redactie van Socialiter wilde ze graag een breder publiek geven.

Hieronder volgt de tekst, licht door mijzelf geredigeerd, en in voetnoten aangevuld met de verbeteringen en commentaren die ik na publicatie heb ontvangen.

Van de leerlingen en docenten die in deze herinneringen voorkomen is helaas een aantal overleden, overigens in de meeste gevallen zonder dat dat hieronder expliciet vermeld wordt.

Voor alle duidelijkheid: ik herinner me de dingen zoals ik ze hier heb opgeschreven, maar dat wil niet zeggen dat alles waar is. Je geheugen speelt je parten en de jaren waarover ik heb lagen op het moment van schrijven een halve eeuw achter ons. Het is mijn versie van mijn jaren op het Haganum en iedereen draagt een andere versie in zich. Ook ikzelf. Ik realiseerde me dat ik ook een ander verhaal had kunnen vertellen, met deels dezelfde, deels andere mensen en gebeurtenissen, soms misschien minder luchtig, minder braaf en minder fatsoenlijk. Maar dit is wat het is geworden.

Inter Ramos Splendet Luna, 2009

K A N D I D A T E N

Groep I, diploma B

17. Bienen, B.A. van
18. Bos, Jenny F.
19. Brenkman, R.F.
20. Delden, A.H. van
21. Derwig, J.
22. Erckelens, Jeanne H.v.
23. Geuns, H.J. van

Groep II, diploma B

24. Giesen, J.J.
25. Giesen, M.Th.
26. Gosschalk, E.
27. Hamming, Minouche
28. Hoeven, P.L.J. van der
29. Keus, Eleonora A.
30. Maas, A.P.C. van der
31. Meyer, F.

Groep III, diploma B

32. Meyeraan, J.W.
33. Ongkiehong, H.
34. Rambaldo, R.
35. Schols, A.
36. Sjerp, D.
37. Smink, H.B.

Groep IV, diploma B

38. Veld, R.J. in 't
39. Weerd, Joukje E. de

Groep V, diploma A

1. Aalders, Sophia E.
2. Bock, Marjorie de
3. Bruin, H.G.
4. Engeland, R.
5. Felten, Madeleine
6. Geurst, Iya
7. Groeneveld, Elisabeth J.
8. Hart, W.B.

Groep VI, diploma A

9. Hendriksz, Beatrice M.E.W.
10. Maltha, Annemieke
11. Roskott, M.F.
12. Termos, Dorothea A.
13. Tieleman, Wilhelmina J.
14. Vaes, W.
15. Veen, P.R. van
16. Wiers, J. Carla

EXAMINATOREN

Grieks A	Dr J.W. Fuchs	(1 - 16)
Grieks B	Mej. K.A. van ter Toolen	(17 - 39)
Latijn A	Dr J. van Gelder	(1 - 16)
Latijn B	Dr J.W.Ph. Borleffs	(17 - 39)
Nederlands	Dr B.C. Damsteegt	(1 - 16)
	A.B.M. Brans	(17 - 39)
Frans	Dr H.R. Boulan	(1 - 39)
Duits	Dr R. Dekastel	(1 - 39)
Engels	J.A.A. Spiekerman	(1 - 39)
Geschiedenis	G.J. de Voogd	(1 - 16)
Wiskunde	E.J. Boneschanscher	(17 - 39)
	J.C. Kloots	(1 - 16)
Natuurkunde	C. van den Brandhof	(17 - 39)
Scheikunde	C. van den Brandhof	(17 - 39)
Nat. Historie	L.L. Brederveld	(17 - 39)

BIINDEXAMEN 1959

Schriftelijk: maandag 11 mei
 dinsdag 12 mei
 woensdag 13 mei
 Mondeling : donderdag 18 - maandag 29 juni

Examenlokalen:

schriftelijk: Jongensgymnastiekzaal
 mondeling : Grieks en Latijn: Meisjesgymnastiekzaal
 Inzage: kleedkamer
 Nederlands : Aardrijkskundelokaal
 Inzage: kaartenkamer
 Geschiedenis : Conrectorskamer
 Wiskunde : lokaal 2 (benedengang)
 Natuurkunde)
 Scheikunde) : Vaklokaal of vertrek
 Nat. Historie) naast vaklokaal

GECOMMITEERDEN

Prof. Dr F.J.M. de Waels, Graadt van Roggenstraat 26,
 Nijmegen
 Prof. Dr J.A. Huisman , Ridderchapslaan 45, Zeist
 Prof. Dr J. de Groot , Raboes 23, Leren (N.H.)
 Prof. Dr A.W.H. van Herk, Johan v.d. Waalsstraat 37,
 Amsterdam-O

Schoolrijp

In de eerste klas bleef ik zitten. Nog niet schoolrijp, was het oordeel. Dat klopte ook wel. Ik moest wennen aan al die leraren: steeds een andere voor ieder vak, in steeds een ander lokaal! Plus de angstwekkende K.A. van ter Toolen voor Latijn, die zonder mededogen en zonder aanzien des persoons haar weinig flexibele opvattingen over het onderricht van de klassieke talen op haar slachtoffers botvierde – daar had ik letterlijk niet van terug. Dus ik deed dat eerste jaar nog een keer over, met als gevolg dat ik in 1959 eindexamen deed, en niet in 1958.

In de derde klas, meen ik, had ik een volgende crisis, die mijn moeder zo verontrustte dat ze aan de Griekse leraar Fuchs ging vragen of ik wel op mijn plaats was op deze school. Gelukkig vond hij van wel. Fuchs was een van die leraren die je niet vergeet: een erudiete man met een Grieks-Nederlands woordenboek op zijn naam, die beschikte over een grote liefde voor zijn vak dat hij doceerde met een ironisch gevoel voor humor zonder ooit iemand te kwetsen. Ik ben nog wel eens bij hem thuis geweest, waar hij me ontving in het achterste deel van een kamer en suite, van de voorkamer gescheiden door een zwaar fluwelen gordijn. Een geleerde, maar te klein behuïsd.^{1,2}

Hoe kwam ik eigenlijk op het Gymnasium Haganum terecht? Een prettig antwoord zou zijn dat ik op de lagere school al een grote belangstelling voor de klassieke cultuur had en op twaalfjarige leeftijd Ilias en Odyssee uit mijn hoofd kende, in het oorspronkelijke Grieks uiteraard. Maar ik had geen idee. Ik wist alleen dat Nanny, mijn beste vriendin op de Catharina van Renesschool (toen aan de Mient), naar het Haganum toe zou gaan. Dat leek me voldoende reden om het ook te willen.

To

Aan K.A. van ter Toolen, beter bekend als To, heb ik het te danken dat ik - en iedereen wiens of wier leven hem of haar lief was - ieder Latijns werkwoord, regelmatig of onregelmatig, blindelings kon vervoegen. We schreven ze op grote vellen papier (een dubbel blad uit een schrift was net voldoende mits met kleine letters beschreven) van linksboven naar rechtsonder: van de indicativus van het praesens tot gerundium, gerundivum en supinum. Op een gegeven moment had ik het vervoegen zo goed onder de knie dat ik er zelfs plezier in begon te krijgen: die buit was binnen en die kon niemand me meer afnemen. Alleen de tijd bleek daartoe in staat.

1 *“Onze geliefde leraar Fuchs heeft een kleinzoon, die zijn spitting image is: hij is een studie- en huisgenoot van onze dochter geweest en heel jong hoogleraar auteursrecht geworden, hij is ook advocaat en af en toe in de publiciteit; doordat hij een andere achternaam heeft valt het misschien niet op: hij heet (prof.mr.) Dirk Visser.”* (Betty Gosschalk-Davidson, 28 juni 2009.)

2 *“Op een tentoonstelling van portretten van Willink zagen wij ooit het ‘Portret van een classicus’, Fuchs. Bijzonder omdat het ook toen al een jaarsalaris van een leraar moet hebben gekost om zo’n beeltenis door Willink te laten schilderen.”* (Bert van Delden, 19 juli 2009.)

“Inter ramos splendet luna
Iam finite strepitum”

Op 5 december liet To de teugels varen: ze beschikte over (zelfgemaakte?) Latijnse vertalingen van Sinterklaasliedjes en die werden in de klas gezongen. Op die dag was je als leerling relatief veilig. Maar terwijl ik herinneringen heb aan andere strenge docenten van wie je je tenminste kon voorstellen dat ze ondanks alles het beste met je voorhadden, was ik blij na die twee eerste jaren van haar verlost te zijn. Met een goede grammaticale basis, dat kan ik niet ontkennen.

Zie de maan schijnt door de bomen
Makkers, staakt uw wild geraas...

Franse aanstellerij

Boulan was van Franse afkomst en gaf Frans. In de derde of vierde klas vernederde hij me tot op het bot, toen de woordvolgorde in een speciaal geval ter sprake kwam: eerst het zelfstandig en dan het bijvoeglijk naamwoord, of juist andersom? Ik gaf het verkeerde antwoord en kreeg te horen dat iemand die er zo over dacht toch wel over geen enkel taalgevoel beschikte. Gelukkig kon ik wraak nemen door een 10 voor de Franse vertaling op mijn eindexamen te halen. Van de Franse ambassade kreeg ik bij die gelegenheid een boek: *Vol de Nuit* van Saint-Exupéry. “Waarom nou zoiets?” mopperde Boulan, “dan was de complete Molière toch gepaster geweest.” Daar was ik het wel mee eens.

Dezelfde Boulan was een keer naar Frankrijk gegaan en vertelde over de wijnhandelaar van wie hij een mooie fles wijn wilde kopen. Toen de man hoorde dat de fles helemaal naar Nederland vervoerd zou worden weigerde hij hem af te staan. Dat kon de wijn niet hebben! Ik vond het toen wel een eervolle en patriottische handelwijze, maar nu denk ik: Franse aanstellerij.

Frans kregen we in een ander jaar ook van Juffrouw Klink. Ze was geen lichtgewicht en verplaatste haar lichaam in het kleinst mogelijke autootje, een Fiat 500, dat ze op het schoolplein parkeerde. Ze hield van Franse chansons en op een gegeven moment werd er een extracurriculaire zanggroepje geformeerd met de bedoeling een spectacle coupé te produceren. Het belangrijkste nieuwverworven artistieke inzicht, op de drempel van de avant-gardistische tijden die zich aankondigden, was dat er geen echt decor nodig was: nee, als een scène zich in een bos, dus met bomen als achtergrond, diende af te spelen kon je volstaan met een kartonnen bordje waarop het woord “bos” geschreven stond. “Bordje Bos” werd een gevleugeld woord in die dagen, maar aan het repertoire heb ik geen enkele herinnering en of het ooit tot een voorstelling is gekomen weet ik ook niet meer.³

3 *“Ik herinner me niets meer van Bordje Bos. Wel dat een groep meisjes met o.a. Dody, Jeannette,*

Wel weet ik nog dat ze bij een ongewenste onderbreking tijdens de les ernstig verstoord kon raken. Een keer viel er een jongen uit een andere klas binnen met een of andere vage boodschap. Met hem werd korte metten gemaakt, onder de toevoeging dat ze niets moest hebben van dergelijke “insolente knaapjes”. Mij overkwam iets dergelijks toen ik op verzoek van een andere docent haar lokaal betrad om haar van het een of ander op de hoogte te stellen.

Op een gegeven moment verdween ze van het rooster. De laatste keer dat ik haar zag was op het schoolplein; ze kwam uit haar Fiatje, keek me recht in mijn gezicht en tegelijkertijd dwars door me heen. Mijn groet werd niet beantwoord. Niet veel later was ze dood.

Understatement

Anton Cohen gaf Engels, maar was eigenlijk taalwetenschapper en foneticus. Ik heb hem tijdens mijn studietijd nog wel eens opgezocht in Eindhoven, waar hij onderzoeker was aan het Instituut voor Perceptie Onderzoek (IPO). Ze waren daar pioniers in het genereren van kunstmatige spraak; ik herinner me een grote ruimte met een grote hoeveelheid kleine toetertjes, nagebootste strottenhoofden, die na een druk op de knop een herkenbaar “oe” of “a” lieten horen. Van de weeromstuit heb ik toen een blauwe maandag fonetiek als bijvak gedaan en bezocht ik een lezing die Cohen gaf in de KNAW aan de Kloveniersburgwal. Ik kwam er niet achter waar hij het over had, maar het was goed hem weer te zien. Lang daarna, begin jaren 90, belde hij op, out of the blue: we moesten elkaar snel ontmoeten en we zouden gaan eten in Klein Paardenburg in Ouderkerk, halverwege Amsterdam en Utrecht, waar hij hoogleraar was. Zo geschiedde: hij kwam met zijn jeugdliefde met wie hij inmiddels getrouwd was, en ik met mijn toenmalige partner. We hadden een geanimeerde avond, die voornamelijk ging over de wonderbaarlijke manier waarop hij zijn vrouw lang na de oorlog (en lang nadat zijn eerste huwelijk op de klippen was gelopen) terugvond: op hetzelfde adres waar ze voor de oorlog had gewoond en waar ze haar inmiddels bejaarde vader verzorgde. Cohen overleed in 1996. Ik denk dat hij wist dat hij niet lang meer te leven had en dat hij mij had gebeld om nog een laatste keer contact te hebben. Er was tussen ons altijd een onuitgesproken band, die veel te maken had met een bepaald gevoel voor humor. Ik herinner me dat hij in een les uitlegde wat een understatement precies was, en dat we beiden niet verder konden door een aanval van de slappe lach.

Een heel ander soort docent Engels was Job Spiekerman: mijn sterkste herinnering aan hem is het verbaasde gezicht dat hij trok toen een doosje lucifers in zijn hand ontbrandde, terwijl hij een

Hilda, Nora, Annemieke en ik op een cabaretavond in 1957 (dezelfde avond waarop Joukje en Jeannette hun legendarische acrobatiekact opvoerden) Franse chansons voordroeg, uitgezocht en ingestudeerd door Klink. Hiervan zagen wij de foto's op onze reünie.” (Minouche van Soest-Hamming, 12 juli 2009.)

sigaret wilde aansteken. Er kon toen nog in de klas worden gerookt; niemand keek er althans van op.

Ook hij belde me lang na mijn eindexamen een keer op: of ik geen baantje wist voor zijn zoon, die graag iets met theater wilde. Nee dus. Een paar jaar later pleegde hij zelfmoord. Ik ga er maar van uit dat hier geen sprake is van een causaal verband.

Klassiek

Karel Kamp, classicus, was een mysterie. Ik herinner me dat hij een heel uur zonder een woord te zeggen uit het raam heeft zitten kijken, in de brede vensterbank gezeten, met zijn pijp in zijn mond, niet in staat om les te geven. Er moet iets ernstigs achter hebben gezeten; ruzie met zijn vrouw, het overlijden van een vriend, wie zal het zeggen. Maar het was ongewoon gedrag voor iemand die meestal opgewekt voor de klas stond, een grapje niet uit de weg ging en ook nog eens kampioen van Zuid-Holland op de zoveel meter hardlopen was geweest. Ook Kamp had een achtergrond in algemene taalwetenschap en had het daarom wel eens over agglutinerende talen als het Turks, waarbij hij dan een Turkse zin citeerde die zoveel betekende als “(...) dat het beter zou zijn als wij elkaar niet meer zouden ontmoeten”. De zin eindigde op “ememek”, als ik me niet vergis, wat “niet in staat tot” betekent. Daarbij trok er een melancholieke grijns over zijn rond zijn pijp gekrulde gezicht, zodat je al gauw op de gedachte kwam dat hij citeerde uit zijn eigen leven. Maar bij hem wist je het nooit, want hij gaf zich niet makkelijk bloot. Ik was erg onder de indruk van de vaak lichtgekleurde jasjes van Harris Tweed die hij droeg. Sportief en toch gekleed.

Een andere classicus was J.W. Borleffs, ook al een melancholicus, en vast met Russische voorouders, stelde ik me voor. In de lagere klassen werd je al bang voor hem gemaakt. Hij was een hoogleraarschap in Leiden misgelopen en zou zijn frustratie nors botvieren op zijn leerlingen.⁴ Ik heb hem maar een jaar (in de vierde klas?) gehad, voor Latijn, en ik vond het een buitengewoon aardige en gevoelige man, met wie goed te praten viel. Hij had de mooiste ogen van het lerarencorps en was oprecht teleurgesteld en verbaasd als je een keer iets niet zo goed had gedaan. Ik had in de vorige klas mooie cijfers voor Latijn, ik begon er eindelijk iets van te begrijpen, en ik was dan ook ontdaan toen ik voor de eerste proefvertaling die we bij hem kregen een dikke onvoldoende moest incasseren. Borleffs leek zelf ook een beetje geschokt, Een van de meisjes in de klas kwam voor me op en zei: ”Maar vorig jaar was hij juist altijd erg goed in Latijn!” Ja, dat wilde Borleffs best geloven, maar het papier dat hij in zijn handen had loog niet. Langzaam

⁴ Roel in 't Veld meent zich te herinneren dat Borleffs hoopte op een professoraat in Groningen, niet in Leiden. (Mededeling d.d. 19 april 2016.)

werd me duidelijk dat de ene leraar op andere dingen lette dan de andere, en dat je niet alleen de stof moest doorgronden, maar ook de docent. Toen ik daar eenmaal achter was, ging het dat jaar bij Borleffs verder prima.

Mussolini

Moereels, aardrijkskunde, in de eerste of de tweede: “Maar je kunt zeggen wat je wilt en jazeker, hij was een fascist, maar Mussolini was wel een vent. Als hij ergens een spade in de grond moest steken om een bouwproject te openen, dan bleef het niet bij één schepje, nee, dan deed hij zijn jasje uit en groef hij gewoon, met opgestroopte mouwen, een paar uur door. En nu gaan jullie natuurlijk thuis aan jullie ouders vertellen dat Moereels zei dat Mussolini zo’n geweldige kerel was.”

Dom, hoewel...

Tijdens een meetkundeles van Boneschanscher in de derde of vierde:

Engelander: “Ik begrijp niet waar dat nou allemaal voor nodig is!”

Boneschanscher: “Mooi horloge heb je daar.”

Engelander: “Ja, ik snap het al.”

Van Delden: “Domme vraag, Engeland.”

Klopt. Ik bedoelde natuurlijk: “Ik begrijp niet waar ik dat nou allemaal voor nodig heb...!”

Wiskunde bleef hoe dan ook een probleem, net als de andere exacte vakken. Een alfacarrière leek – en was – de aangewezen weg. Maar met veel plezier denk ik terug aan de meetkundige problemen van Euclides die we uit het Grieks vertaalden, al kan ik me niet meer herinneren welke docent met dat briljante idee was gekomen. Ik denk dat het Grootendorst (zie verderop) was.

Nog meer docenten

Er waren natuurlijk veel leraren die ook een indruk, maar een minder sterke, hebben nagelaten. Brederveld van Natte His, die ons meenam naar de Vlaardingse Vlietlanden, Van den Brandhof (schei- en natuurkunde), die me één keer een compliment gaf, in de vierde klas, toen we het over moleculen hadden en ik opmerkte dat een stuk ijzer een bepaalde geur afgaf en dat de grenzen van het moleculaire volume dus wel flexibel moesten zijn, de wiskundeleraar Grootendorst, die een van de jongens De Groot (Cor en Joop) die we in de klas hadden ‘Magnus’ noemde, om hem te onderscheiden van de andere.⁵ En een andere wiskundeleraar, Kloots, die misschien zijn naam

5 “Grootendorst heeft zich ook beziggehouden met Latijnse teksten. Zo heeft hij een wiskundige verhandeling van Johan de Witt vertaald. Dit heeft geleid tot een merkwaardig schilderij dat ik ooit

niet mee had, maar die ik als docent wel waardeerde. Deknatel (Duits) die me op de vingers tikte toen ik een stuk moest voorlezen en de zinnen echt op zijn Duits probeerde uit te spreken: hij vond dat ik me aanstelde, denk ik. De gymnastiekman Riem, die zei: “Wat een proleet, hè, die Burger!” toen de PvdA-politicus van die naam, die er bekend om stond dat hij de dingen graag duidelijk stelde, weer eens geen blad voor de mond had genomen. De classicus Van Veen waar ik geen enkele herinnering aan heb en zijn vrouw, die ook klassieke talen doceerde (als invaller?), die hun eigen zoons op school hadden zitten: geen pretje voor beide partijen, lijkt me.^{6,7} De aardrijkskundeleraar Padt die wel eens meeding als begeleider naar een zomerkamp van de BvHG, net als Riem trouwens. Nog een classicus, Jan van Gelder, die zich als columnist uitleefde in de gesproken krant tijdens de werkweek voor het eindexamen. Op zijn naam staat een Homerusvertaling die werd uitgegeven in de Prismareeks. Hij was goed ingevoerd in kringen van de Haagse Comedie en vertelde over de chauffeurskwaliteiten van een van de acteurs met wie hij meereed; kan het Bob de Lange zijn geweest? Op weg van Den Haag naar Utrecht kwam er opeens een auto van rechts de hoofdweg op. Bob de Lange (of wie het ook was) was niet op zijn rem gaan staan, nee, hij had juist gas gegeven en was net voor de andere auto langsgesgaan. “Dan moet je wel echt goed auto kunnen rijden!” zei de aan de dood ontsnapte Van Gelder vol ontzag. De tekenleraar Meerema, die toen hij met pensioen ging in zijn afscheidstoespraak in de aula zei: “En daar staat-ie dan: Babs!” Babs was zijn bijnaam en iedereen noemde hem zo. Maar dat hij dat zelf wist, daar had niemand, dom genoeg, rekening mee gehouden. Hij liet je in de les maar je gang gaan, maar had het wel in de gaten toen ik een keer, in mijn éérste eerste klas, de tekenfilmachtige stripstijl van Han Adriaanse imiteerde. Hij gaf ons nooit de lessen kunstgeschiedenis gaf waarop ik had gehoopt. En er was zijn opvolger Geert Beks, die wel wat hedendaagse kunst, onder andere zijn eigen werk, met ons besprak en me deed blozen toen hij een schilderij met een blote dame aan de orde stelde. Beks was verantwoordelijk voor het decor van De Ernst van Ernst, dat hij liet uitvoeren door vrijwilligers. Hij gaf aan om niet al te priegelig te werk te gaan, omdat het

gezien heb in het Johan de Witt Huis aan de Kneuterdijk. De afbeelding toont Johan de Witt, gezeten achter in een zwarte limousine, met op de stoep Grootendorst die zijn hoed afneemt: Professor Grootendorst groet Johan de Witt.” (Bert van Delden, 19 juli 2009.)

6 *“Verder hadden mevrouw en de heer Van Veen ook een dochter op school, Renee, met wie ik bevriend ben, zij is getrouwd met Marc Dubois (zoon van de auteur Pierre Dubois), die tot voor kort leraar en conrector op het Haganum was en nog actief is voor Socialiter.” (Betty Goschalk-Davidson, 28 juni 2009.)*

7 *“Pim van Veen is de enige zoon van het echtpaar Van Veen. Er zijn nog twee dochters voor zover ik me herinner. (Renee van Veen is met Marc Dubois getrouwd, de oud-Haganumer, later conrector van het Haganum, en thans gepensioneerd, het koppel woont in Drente).” (Rob van der Waall, 9 juli 2009.)*

resultaat toch op een afstand bekeken zou worden, maar het rozenprieel dat ik met een grof palet en een vlotte streek neerzette werd afgekeurd en moest over.⁸

“Blijven schrijven!”

Na het eindexamen liep ik A.B.M. Brans, docent Nederlands en muziekrecensent bij Het Binnrnhof, tegen het lijf bij de tramhalte in de Zoutmanstraat. We praatten wat en toen zijn tram er aankwam waren zijn laatste woorden: “Denk erom, blijven schrijven, hè!” Hij was alleen in de lagere klassen mijn docent geweest. Hij was overtuigd katholiek én overtuigd liberaal, en dus in veel mijn tegenpool, maar hij was ook een inspirerend docent wiens belangstelling meer leek te liggen bij de literatuur in het algemeen dan bij de neerlandistiek. Hij liet graag opstellen schrijven en las ook graag voor: de kunst was om hem tot dat laatste te verleiden als de klas geen zin had in werken. Meestal lukte dat zonder veel problemen. In een van die sessies las hij voor uit een Prismaboek met Russische verhalen. In het verhaal (ik weet niet meer van wie het was en hoe het heette) kwam een heer voor die een scheepskajuit uit stormde met een zijden kous om zijn nek. Daaraan was kennelijk een erotische scène voorafgegaan. Maar toen ik het verhaal er nog eens op nasloeg, bleek het niet om een kous, maar om een jarretelgordel te gaan. Dat was Brans een brug te ver en ten behoeve van het welzijn van zijn jonge toehoorders toverde hij al voorlezend het intieme kledingstuk om in een ander. Sterker nog, hij voegde eraan toe, opkijkend uit het boekje: “Stel je voor, zeg, hoe dat eruit moet hebben gezien, die man, met die kous om zijn nek!”

Maar behalve meegaand kon hij ook opvliegend zijn. Hij had een gruwelijke hekel aan het lawaai van schoolboeken die uit de tas werden gehaald, op de bank (tafels bestonden nog niet) werden gelegd en vervolgens werden geopend. “Zit toch niet de hele tijd te p-p-p-pakken”, brieste hij dan, terwijl hij rood aanliep.

In de hogere klassen was het steeds B.C. Damsteegt die de neerlandistiek beheerde. Als docent ging hij veel systematischer te werk. Hij en zijn vak waren het toch wel die me deden besluiten om Nederlands te gaan studeren, althans tot en met mijn kandidaatsexamen. Uiteindelijk viel het vak me tegen en omdat in die tijd de afstudeerrichting literatuur als minderwaardig werd beschouwd,

⁸ In de oorspronkelijke versie van deze herinneringen noemde ik hem Maarten. Gelukkig werd ik gecorrigeerd. *“Beks heette niet Maarten maar Geert. Jaap (Tours) en ik hebben hem nog vaak na de Haganumperiode ontmoet, o.a. bij de geboorte van onze oudste zoon Marc en we hebben een pleegkind aan hem te danken die voor 3 weken kwam, maar van zijn 16 - 18e bleef. De laatste keer dat ik hem levend zag, was in de Banstraat. Het enige wat ik van ons gesprek toen onthouden heb, is dat hij zei dat hij van de dokter 3 liter wijn per dag moest drinken; toen ik ongelovig keek verduidelijkte hij: 1 liter van de huisarts, 1 liter van de internist en 1 liter van de trombosedienst. Zo was Geert Beks.”* (Leonie Tours-Klinkenberg, 6 juli 2009.)

koos ik na dat examen als hoofdrichting taalkunde, interessant genoeg in de Chomsky-aanse tijden van de jaren zestig, maar ik kon er weinig passie in kwijt. Dat lukte me pas weer toen de afstudeerrichting Theaterwetenschap aan de Universiteit van Amsterdam werd opgericht.

Damsteegt beschikte over de eerste taperecorder die ik onder ogen kreeg: een apparaat zo groot als een koffer, dat technisch nog een wirerecorder was. Maar tape of wire, het was een wonder. Voor het eerst kon je je eigen stem horen. Hij deed experimenten met het lezen van een tekst terwijl hij kartonnetjes op je oren legde en daar met zijn nagels op krabbelde, waardoor je steeds luider ging lezen zonder het zelf in de gaten te hebben. Het was het begin van een nieuw tijdperk, ruim een halve eeuw geleden.

In die jaren deed ik wel mee met interscolaire opstelwedstrijden die door de Europese Beweging werden georganiseerd. Als je won kreeg je een tientje. Ik bracht dat dan meteen naar een boekwinkel aan het Noordeinde, Van Hoogstraten, waar een in stemmig zwart geklede jongeman werkzaam was. Met hem had ik het wel over poëzie. Hij deelde mijn belangstelling voor de Vijftigers en sprak over de moderneren met zoveel gezag dat ik hem vroeg: “Bent u misschien ook iemand?” Waarop hij bescheiden naar zijn schoenen kijkend antwoordde: “Ja, ik ben ook iemand.” Ik heb dat uiteraard geverifieerd en inderdaad, zijn naam figureerde in de Windrosoreeks van Ad den Besten. Johan van Nieuwenhuizen.

Hij was iemand. En misschien nog steeds.⁹

De prijzen voor de Europese culturele wedstrijden werden uitgereikt in een zaaltje aan de Javastraat, waar ik dan mijn opstel moest voorlezen en anderen het hunne deden. Ik herinner me een jongeman met een putje in zijn voorhoofd, die een eigen compositie speelde. Zoiets had ik nog nooit gehoord. Of gezien: de manier waarop hij de vleugel te lijf ging was ongekend. Later werd me duidelijk dat dat Louis Andriessen was, die ik in Amsterdam weer tegen het lijf zou lopen. Het putje was toen weg.

Tegen Damsteegt die me een keer feliciteerde met het winnen van die opstelprijs deed ik arrogant: “Ach, ik doe het eigenlijk alleen voor dat tientje...” Daar heb ik nog steeds spijt van. Met een van die opstellen won ik zelfs een Europese prijs, die me op mijn zestiende mijn eerste buitenlandse reis buiten ouderlijke supervisie opleverde, naar Bonn en omstreken nota bene. Het kwam erop neer dat ik met een stuk of vijf andere jonge Europeanen in een Schullandheim

9 “De boekhandel in het Noordeinde was niet de nog steeds bestaande Van Hoogstraten, maar de spijtig genoeg alweer zo’n 25 jaar geleden verdwenen Boucher. Ongetwijfeld zal nu bij jou de gedistingeerde gestalte van de heer Louis Boucher voor ogen komen. Niet slechts boekhandelaar, maar ook uitgever van fraaie boeken. Sterk Frans georiënteerd. De winkel als zodanig is wel behouden gebleven, maar nu in handen van de juridische boekhandel Jongbloed.” (Bert van Delden, 19 juli 2009.)

of iets dergelijks werd ondergebracht. Daar wist eigenlijk niemand wat ze met ons aan moesten en hingen we maar wat rond. Ik herinner me één uitstapje, naar de Drachenfels. Ik dronk er druivensap, maar niet voordat ik mij had laten bezweren dat het heus sap was, en geen wijn. Het zou slechts korte tijd duren totdat ik me het tegenovergestelde zou laten bekeren. Enfin, het was toch wel een avontuur, in mijn eentje in de internationale trein naar Bonn. Ik heb er nog een heel plakboek over samengesteld, zonder dat er eigenlijk iets van belang gebeurde. Maar ik kreeg mooi wel een diploma met de handtekening van de oer-Europeaan Robert Schuman. En door een administratieve vergissing kreeg ik er zelfs twee.

Damsteegt was ook de man achter het schoolkoor, waaraan je je als jongen tijdelijk kon proberen te onttrekken vanwege “baard in de keel”, maar vroeg of laat stond je toch in de Meisjeskamer het Slavenkoor te zingen, of Händels Messiah (“Und seiner Hände Werk zeigt an das Firmament”). Een jaar of tien na het eindexamen hadden we onze eerste reünie, in de hal van de school. De leraren stonden ter verwelcoming in een rijtje opgesteld, met rector Dr. A.J. van Duijvendijk voorop. Onder hen een kleine man, met appelwangetjes. Hij stelde zich voor: “Damsteegt!” Ik had hem niet meteen herkend, maar zijn sonore stemgeluid sprak voor zichzelf. Op het laatst van zijn loopbaan werd hij nog aangesteld als hoogleraar in Leiden.

De Meisjeskamer

De Meisjeskamer, die alleen nog maar die naam had omdat hij in het verleden uitsluitend bestemd was voor vrouwelijke scholieren, maar die inmiddels allang was geëmancipeerd en diende voor uiteenlopende activiteiten, bevond zich aan het linkeruiteinde van de gang ter rechterzijde van de hal en zag uit op de tuin waar we als leerlingen nooit kwamen. Aan de rechterkant van de gang waren de kamers van de rector en de conrector, waar je terecht kwam als je stout was geweest. Daarnaast de lerarenkamer, die ik na het mondeling eindexamen, maar ik geloof nog voor de uitslag, een keer mocht betreden, daartoe uitgenodigd door Cohen en Van Gelder. Kopje koffie, sigaretje, beetje praten. Van Gelder, een heer van de oude stempel, bood een rokertje aan. “Rook je?” Ik rookte niet, althans niet echt, maar toevallig had ik net een sigaret gerookt... Om kort te gaan, ik slaagde er niet in binnen een overzichtelijke termijn uit te leggen dat ik weliswaar eigenlijk niet rookte, maar af en toe wel, en dat ik zojuist ondanks alles een sigaret had gerookt en dat ik daarom het aanbod van Van Gelder onder dankzegging zou moeten afwijzen. Een ingewikkeld verhaal, waar Cohen een eind aan maakte door te zeggen: “Hij vraagt niet ‘Are you smoking?’. Hij vraagt ‘Do you smoke?!’” Toen leek het een adequate manier om uit de problematiek te komen, al betwijfel ik of wat Cohen als oplossing voorstelde hout sneed, ook in het Engels.

Dat eindexamen was een tamelijk eufore aangelegenheid, zolang je tenminste de indruk had dat het wel goed ging. Want zat je eenmaal in de flow, dan viel er veel te genieten, met name van de

Het schoolkoor gaf een uitvoering ter gelgenheid van het tiende lustrum van de B.v.H.G. in de Paasvakantie 1955. In het midden op de achterste rij: B.C. Damsteegt.

speciale status die je had. De Meisjeskamer was speciaal voor de kandidaten ingericht om tussen de bedrijven door tot zichzelf te komen en volgens de traditie hadden ze recht op verzorging door de vijfdeklassers die je van broodjes en versnaperingen voorzagen.

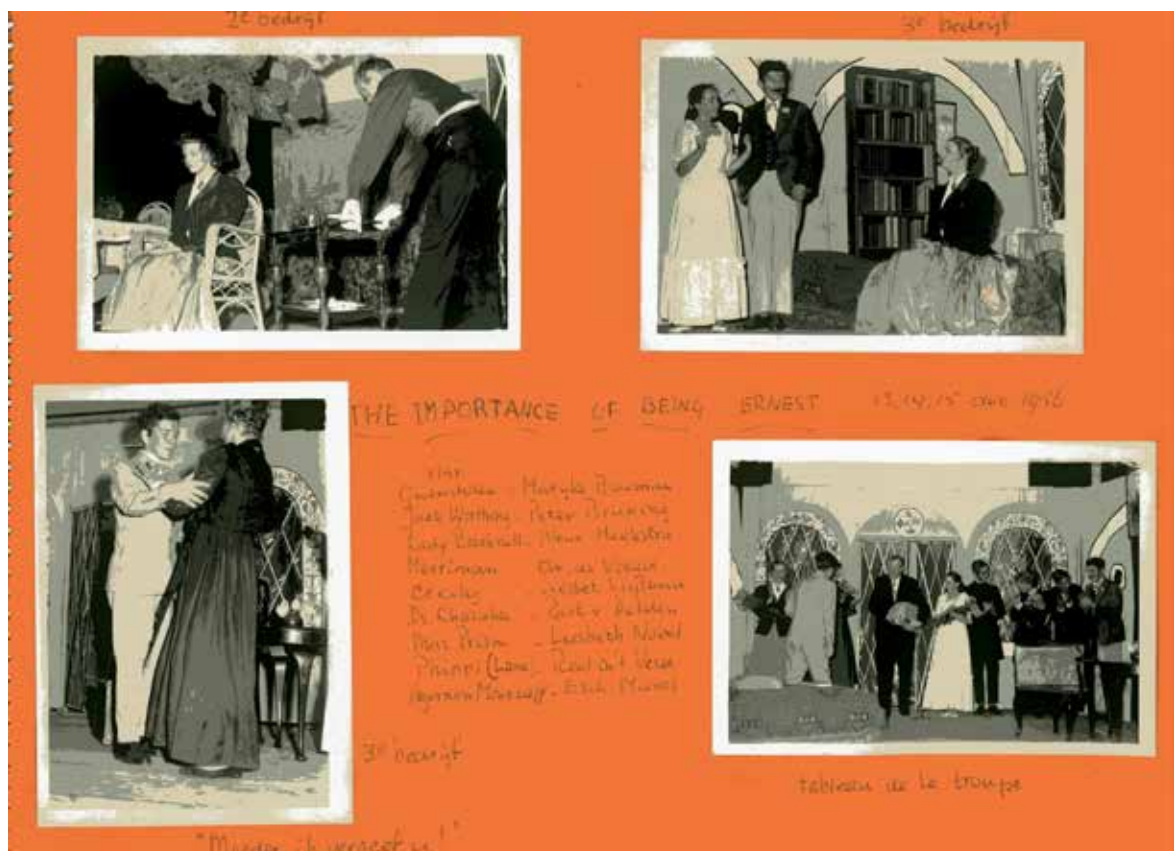
Na afloop namen de zesdeklassers volgens het gebruik afscheid van de school met een soort carnavalsoptocht. Het was een belangrijk moment in het schooljaar, en ik weet zeker dat ook wij er een gehouden hebben, maar wat het thema was, en wat we daar gedaan hebben? Ik zou het niet weten en ik heb geen idee of er foto's van zijn gemaakt.

Toneel

De Meisjeskamer fungeerde bij voorstellingen of concerten in de aula als kleed- of wachtkamer: er was een trap die rechtstreeks naar het erboven gelegen toneel leidde. Dat toneel, met een stenen achterwand die ik samen met Bert van Delden (of vergis ik me en was het iemand anders?) een hemelsblauwe kleur heb gegeven, was van beperkte afmetingen, had nauwelijks zijcouliissen en al helemaal geen achtertoneel, dus als je niet tijdig op je plaats stond wanneer je moest opkomen had je een probleem dat je alleen met veel gordijngewapper kon oplossen. Zelf had ik daar geen last van, want ik acteerde niet, maar nam meestal de rol van producent/inspeciënt op me. De regie was in handen van geschiedenisleraar G.J. de Voogd, die zonder morren voor de zoveelste

keer De Spooktrein voor zijn rekening nam, of De ernst van Ernst. Merkw aardig genoeg waren de stukken die werden gespeeld nooit wat je zou verwachten op een gymnasium: Griekse tragedies, Romeinse komedies. Het repertoire leek meer op dat van een provinciaals amateurgezelschap.

Na de première kreeg De Voogd een mooi boek voor de moeite. Eén keer werd dat een pijnlijke aangelegenheid, toen hij, uit de zaal opkomend om zijn beloning onder applaus in ontvangst te nemen, met een jeugdige sprong het niet al te hoge podium wilde beklimmen en met zijn rechterscheenbeen tegen de rand aan klapte. Daarna zeilde hij plat voorover in de richting van de spelers die in een halve cirkel stonden opgesteld. Het "boek" bestond die avond toevallig ook nog eens uit een drietal inderhaast bij elkaar gegraaide werken uit de schoolbibliotheek, losjes verpakt in geelbruin papier, omdat het echte cadeau nog niet beschikbaar was.

De ernst van Ernst, december 1956

Van zijn lessen herinner ik me niet veel, behalve het geschiedenisboek Wereld in Wording van het collectief Novem, met De Voogd als een van de auteurs, zijn stem die me meestal snel in een hypnotische slaap dreigde te brengen en het feit dat hij altijd indringend naar Sunlightzeep rook. Maar ik blijf hem altijd dankbaar voor zijn ingrijpen tijdens het mondeling eindexamen. Het ging over de Russische revolutie; ik probeerde zo enthousiast mogelijk te vertellen over het verloop daarvan en gebruikte de woorden "Alles wat reactionair was ging naar...", waarop De Voogd me onderbrak en zei: "Je bedoelt natuurlijk: alles wat revolutionair was ging naar...!" Zonder een spier te vertrekken wist ik aannemelijk te maken dat het om een verspreking ging ("Ja, natuurlijk, revolutionair! Wat zei ik dan?"), maar in feite besepte ik, geloof ik, pas op dat moment dat die twee woorden niet hetzelfde betekenen. Alles bij elkaar heb ik veel aan hem te danken gehad; mede dankzij hem raakte ik geïnteresseerd in de praktijk van het toneel. En de geschiedenis? Ach, er blijft altijd wel iets hangen, al is het maar dat de Romeinen na de Grieken kwamen en de Romantiek na de Renaissance, iets wat vandaag de dag menig scholier ontgaat.

*De Spooktra
- A. Ridley -*

*27-29/3/58
1/4*

U.h.v.

*Peggy - Jim Dubbink
Charley - Pat Andree
Miss Bourne - Maria Dilema
Saul Hoofker - Peter Bommert
Teddy Decker - Karl v. d. Veld
Richard Winthrop - Bert v. Delden*

U.h.v.

*Richard Winthrop - Bert v. Delden
Elsie " - Florensi Prancher
Peggy " - Jim Dubbink
Charley " - Pat Andree
Julia Price - Leona van Hart
dr. Sterkij - Ma. Bannanen*

De Spooktrein, maart 1958

Een laatste – wederom pijnlijke - herinnering aan De Voogd: op de brede trap van de hal naar de eerste verdieping schoot een jongen een dubbelgevouwen papiertje met een elastiekje tegen zijn achterhoofd. Ik zag het gebeuren en zag ook dat de schutter niet de bedoeling had om hem daar te raken. De Voogd gaf geen krimp, draaide zich waardig om en voerde de jongen af naar de rector.

De rector

Toen ik op school kwam heette de rector Dr. J.C. Vollebregt; Boulan was conrector. Vollebregt was een indrukwekkende man, altijd in driedelig kostuum, die 's morgens in de hal stond te kijken of iedereen wel op tijd kwam. Hij wipte dan van tenen naar hielen en terug, het hoofd in de nek geworpen, waardoor hij je altijd vanuit de hoogte aankeek. Hij straalde gezag uit en je was automatisch een beetje bang voor hem, hoewel daar in de contacten die ik met hem had weinig reden voor bleek te zijn. In het begin was ik verbaasd dat hij mijn naam kende, terwijl ik hem nooit als leraar had gehad. Op een ochtend sprak hij me aan. Oud-rector Van IJzeren was overleden en het Bal in de Hal, dat voor die avond of de dag erna gepland was, kon natuurlijk niet doorgaan.

Muziek!

Dus ik moest de band, de Hot House Syncopators, afzeggen. Dat ging gemakkelijk in die tijd, er waren wel afspraken maar geen contracten, en het honorarium werd in cash aan de bandleider overhandigd. Het traditionele slotnummer van de band was Oh, When The Saints... (Overigens was mijn favoriete nummer Doctor Jazz.) Iets anders dan Dixielandmuziek bestond er (voor ons) nog niet, althans niet om op te dansen. Elvis Presley brak door in 1954, Bill Haley's Rock Around The Clock was van 1955, de gelijknamige film van 1956, Chuck Berry's grote dagen begonnen ook pas in 1955. Wanneer het ging om levende muziek was er in die tijd voor Dixieland geen alternatief. Vandaag de dag kom je zelfs met het wóórd "Dixieland" niet meer weg, maar toen was het o.k.

Plaatjes draaien op de Trio Track of vergelijkbare grammofoons (al dan niet met afneembare deksel waarin de luidspreker zich bevond) was voor schoolfeesten niet aan de orde, al was er geen enkel bezwaar tegen op privé-avondjes, beter bekend als 'fuijjes'. Fats Domino's Blueberry Hill vonden we heel opwindend, maar de hit van de eindexamenwerkweek in 1959 was toch Petite Fleur van Sidney Bechet, een melancholiek en melodieus jazznummer zonder een spoor van rock 'n' roll. Bechet overleed in mei van datzelfde jaar, net als trouwens, in februari, Buddy Holly, the Big Bopper en Richie Valens, als gevolg van een vliegtuigongeluk: The Day The Music Died. Maar dat drong nauwelijks tot me door: te druk met het examen, denk ik. Of dat soort rampen haalde Nederlandse kranten niet.

Dan waren er natuurlijk de Franse chansons. Niet voor dansfeestjes, maar om op warme zomeravonden naar te luisteren. Charles Trenet, Edith Piaf, Maurice Chevalier (Thank Heaven For Little Girls...), Patachou, maar voor mij vooral Georges Brassens, Mouloudji, Léo Ferré, Barbara, Charles Aznavour. En ik had een plaatje van de praktisch onbekende Canadese Aglaé. Het eerste ep-tje dat ik kocht was van Louis Armstrong: Oh, When The Saints. Of was het Louis Armstrong en Ella Fitzgerald met Tenderly? Kort daarop volgden Flamenco van Earl Bostic en Bill Haley's Rock Around The Clock.

Feestjes en klassenavonden hadden vaak pluisjebazen als hoogtepunt. De hormonen speelden een belangrijke rol in het schoolleven, in ieder geval in het mijne, en zolang je niet wist waar je met die hormonen naar toe moest, was pluisjebazen (flesjedraaien is een andere vorm van hetzelfde gezelschapsspel) een redelijke, hoewel niet afdoende uitlaatklep. Er werden kussen op de wang uitgewisseld en dat was dat.

Op fuifjes werd wel gedanst, maar op klassenavonden geloof ik niet. Dansen leerde je bij Dansschool Ruby Dorany aan de Regentesselaan.¹⁰ De twostep, de Weense en de Engelse wals, de chachacha en zelfs de tango. Tijdens de lessen kreeg je ook wellevendheid bijgebracht: hoe je een meisje ten dans moest vragen, met een lichte buiging. Iedereen stormde vervolgens op de meest aantrekkelijke meisjes af; als je bofte legde ze haar bezwete handje in het jouwe, en als je pech had kreeg je dat van een ander.

Verdwenen en weggeraakt

Over welke jaren heb ik het in deze herinneringen precies? Mijn Haganumperiode ligt tussen september 1952 en juni 1959, maar welke docent ik had in welke klas kan ik nauwelijks reconstrueren. De langwerpige blauwe schoolagenda's, die ik na het eindexamen decennialang met me heb meegezeuld - evenals trouwens alle gemaakte proefwerken, waaronder vast ook die vertaling waar Borleffs zo weinig waardering voor had -, zijn in de ups en downs van een mensenleven spoorloos verdwenen. Dus ik kan het niet meer nagaan. Ze zaten in een lichtbruine kunstleren koffer, ik zie hem nog voor me.¹¹

Zo zijn er wel meer dingen weggeraakt. Ik was redacteur van Spectemur Agendo, in de wandeling "Spec", de schoolkrant. Uiteraard was ik niet de enige, er waren er nog een paar redacteurs (Roel

10 "Dansschool Ruby Dorany stond op de hoek van het Statenplein en Stadhouderslaan; ik weet dat omdat ik met mijn studenten-jaarclub er nog een jaartje heb rondgezwierd met 'ingehuurde' meisjes/partners." (Ton van der Maas, 3 juli 2009.)

11 *Inmiddels heb ik tot mijn opluchting alle agenda's en alle proefwerken en alle schriftelijke overhoringen teruggevonden.* (Ruud Engelder, 10 juli 2009.) *En tot mijn nog grotere opluchting heb ik bijna alles door de papershredder gehaald.* (Ruud Engelder, juni 2020.)

in 't Veld en Mei Hwa Tan onder anderen) die mijn zorgen over het ontbreken van geschikte kopij deelden.

Toen ik op school kwam werd het blaadje nog gedrukt, maar toen ik ermee te maken kreeg gingen we, om kosten te besparen, over op uitgave in eigen beheer. De BvHG schafte een stencilmachine aan, de Rex Rotary. Het gevolg was dat de redactie niet meer alleen verantwoordelijk was voor de inhoud, maar ook voor de productie. Ik herinner me met afschuw het uitknippen van tubes zwarte inkt, de onvermijdelijke vlekken op het papier en op allen die zich binnen een straal van twee meter van het apparaat bevonden, het tweezijdig bedrukken van de pagina's met voorspelbare vergissingen, het afsluitende bundelen en nieten, maar ook de voldoening als er weer een nummer af was en klaar voor distributie. Het (over)typen van de kopij op speciale stencilvellen deed ik, denk ik, thuis; waar precies in het gebouw de rest van het productieproces zich afspeelde weet ik niet meer, maar de inktvlekken zijn waarschijnlijk nog terug te vinden.

Ik had alle zeven jaargangen die tijdens mijn schooltijd verschenen bewaard, zowel de gedrukte als de gestencilde. Ze lagen netjes op een grote stapel onder in een kast in mijn kamer in het ouderlijk huis. Maar toen ik ze na jaren een keer wilde bekijken lagen ze daar niet meer en niemand wist waar ze gebleven waren. Een groot verlies, ik had al die nummers graag nog eens willen doornemen om na te gaan waar we ons toen mee bezighielden.

Als quaestor van de BvHG had ik een kascommissie die over mijn schouder meekeek naar de uitgaven. Maandelijks moest ik de kas opmaken en al was de boekhouding eenvoudig genoeg (links de uitgaven, rechts de inkomsten, aan een balans deden we geloof ik niet, wel aan een jaarrekening), ik heb menige nacht wakker gelegen van een kasverschil van één gulden tweeënveertig of daaromtrent, vooral als er voor een feest, zoals het jaarlijkse Bal in de Hal, in snel tempo uitgaven moesten worden gedaan en een bonnetje er wel eens bij inschoot. Toen er voor een bedrag van 14,95 (of zo) een krachtige nietmachine was aangeschaft stond de voorzitter van de kascommissie, Paul 's Jacob, klaar om deze aanslag op de Bondskas als onverantwoord te bestempelen. "Waar is die nietmachine dan voor nodig?" Maar het antwoord stelde hem tevreden. "Voor de Spec? Dan is het goed!" zei hij.

Meisjes!

Ik had een grote belangstelling voor meisjes. Soms liep ik een blauwtje, soms ook niet, maar wat er ook gebeurde, voor seks, in welke vorm dan ook, was er geen plaats. Niet omdat het idee van lichamenlijk contact me niet aansprak, integendeel, maar omdat ik geen idee had van hoe zoiets in zijn werk ging. Het idee dat je voorbehoedsmiddelen zou moeten kopen was angstaanjagend, en nog angstaanjagender was wat er zou kunnen gebeuren als je dat niet deed. En dat waren

nog maar de praktische overwegingen. Afgezien daarvan, stel dat het ervan zou komen, wat moest je dan doen? Wat moest je laten? Hoe kon je weten of je het goed deed? Wat zou je daarna tegen zo'n meisje moeten zeggen? "Dank je wel!?" Ik heb al die vragen maar uitgesteld tot na het eindexamen. Middelbare scholieren deden zulke dingen immers nog niet? Dat was toch voor ouderen? Je hoorde wel eens wat, dat die jongen uit de zesde het met dat meisje uit de vierde deed, maar daar hechtte ik weinig geloof aan. Smerige roddels en oververhitte verbeeldingskracht, hield ik mezelf voor. Pas later werd me duidelijk dat ik te naïef was geweest. Of dat ik mezelf wijs had gemaakt dat echte seks op school nog niet speelde, omdat ik er zelf de knowhow – of de moed - niet voor had.

Mijn ogen gingen open toen ik in de eerste een meisje uit de vijfde of de zesde klas (Louise Hoppe?) op het schoolplein tegen een jongen van haar leeftijd (Johan Wolterbeek?) op zag botsen. Hij liep in de richting van de deur van de school, zij ging zonder voor zich uit te kijken de andere kant op, en boem. Waarop ze zich beiden verontschuldigde en hij lachend zei: "Lekker, als er zo'n meisje tegen je aanloopt!" Ik vond dat toen een uitspraak die getuigde van een hoge vorm van zowel onthechtheid als directheid, van "boven de dingen staan". Ik vroeg me af of ik daar ooit toe in staat zou zijn: om als een Zenmeester op een alledaagse, oppervlakkige, maar voor mij toen alleen in mijn fantasie bestaande vorm van lichamelijk contact, zo vrolijk, eerlijk en tegelijkertijd basaal te reageren. Een toevallige fysieke confrontatie, het aantrekkelijke én het betrekkelijke daarvan inzien en ervaren, erover communiceren met de andere partij, en er verder geen consequenties aan verbinden: als je nog nooit een meisje hebt aangeraakt, is het waarnemen van zo'n botsing met al zijn implicaties een openbaring. Het is alsof je door een gaatje in een schutting kijkt en aan de andere kant een tuin ziet met een heel ander ontwerp dan je eigen tuin: zo kan het dus ook!

Er was altijd wel iets Gaande

Er was altijd wel iets gaande. In de tweede klas werd ik gestalkt door T., een klein, mollig meisje uit een lagere klas, met een aardig gezicht. Ze fietste achter me aan naar huis en stelde zich verdekt op in een portiek aan de overkant van de straat. Daar stond ze urenlang, terwijl ik aan mijn bureautje over mijn huiswerk zat gebogen en deed alsof ik haar niet zag. Begin jaren zeventig leerde ik toevallig haar vader kennen (onze werkterreinen raakten elkaar), maar ik heb hem in het ongewisse gelaten over de escapades van zijn dochter op twaalf- of dertienjarige leeftijd.

Hoe onhandig (of wereldvreemd) ik lang was, bleek me tot mijn eigen verrassing in de vierde of daaromtrent, toen ik ene M., die algemeen werd gezien als een sexy type, had uitgenodigd voor het Bal in de Hal. Voor alle zekerheid had ik dat ruim van tevoren gevraagd, misschien wel een week of zes, of twee maanden, om te voorkomen dat iemand anders me voor zou zijn. Op

Bestuur B.v.H.G. 1957-'58 tijdens de viering van het 50-jarig bestaan van het gebouw van het Gymnasium Haganum. V.l.n.r Leonie Klinkenberg, David Sjerp, Iris Dubbink, Ruud Engelder, Bert van Delden.

de betreffende avond meldde ik me bij haar thuis en trof tot mijn verrassing op de tweezitsbank een kaper op de kust, een klasgenoot nog wel. Kennelijk moest je af en toe duidelijk maken dat de gemaakte afspraak nog stond. We zijn toen, geloof ik, maar met zijn drieën gegaan, maar wie haar naar huis heeft gebracht, ik zou het niet meer weten.

Want "Mag ik je naar huis brengen?" was de formule. Dan fietste je de hele stad door, uit hoffelijkheid, want je kon een meisje 's avonds niet alleen op de fiets naar huis laten gaan, maar ook in de hoop op... ja, op wat? Een aardig woord, een leuk gesprek, de mogelijkheid van een overspringende vonk, misschien een vage vorm van lichamelijk contact? Ik kwam een keer een meisje ophalen voor een klassenavond waar bij wijze van uitzondering gasten waren toegestaan. Het regende hard en ik had over mijn kleren een wijde regenbroek aangetrokken. Toen ik bij haar op de deurmat stond uit te druipen zei haar moeder tegen haar: "Da's handig, zeg, zo'n broek zou jij eigenlijk ook moeten hebben..." De ironie waarmee ze dat zei drong pas later tot me door. Toen moesten we nog vanaf Kijkduin de hele Laan van Meerdervoort af, het Bezuidenhout in. En weer terug dus, voor het naar-huis-brengen.

Op een gegeven moment was het "aan" met I., ook uit een lagere klas. Ik mocht wel bij haar thuis komen. Op een keer, ze gaf geloof ik een feestje, zei ze: "Wil je je fiets niet in de berging zetten?"

Ik antwoordde dat hij best buiten kon blijven staan, waarop ze minachtend zei: “Sukkel, anders had ik je na afloop naar beneden kunnen brengen en dan hadden we nog even...!” Een paar maanden later zei ze: “Ik maak het uit.” Daarna was het weer aan, maar uiteindelijk toch weer niet. Het was aan en na een tijdje was het weer uit, maar tussen die twee momenten vond ik het een interessante ervaring waar meer over te vertellen zou zijn. Maar niet hier. En zo zou er nog meer te vertellen zijn, over andere gebeurtenissen, maar ik doe het niet.

Dan was er nog een tweede M., een ranke verschijning, die zonder er enige moeite voor te doen de mooiste van allemaal was. Ik zat in de zesde en zij in de vijfde, maar een en ander kwam pas tot echte bloei toen ik het eindexamen achter de rug had. Het begin van het einde kwam toen we op een avond op het terras van een café aan het Prins Hendrikplein een beetje zaten te zoenen, en ze zei: “Wat vind je van mijn neus?” Ik antwoordde dat hij volgens mij buitengewoon goed geslaagd was, of iets in die zin, waarop ze zei: “Hij is niet echt.” Hoewel alles erop wees dat de neus wel degelijk echt was en ze een grapje maakte, werd ik toch ernstig van mijn stuk gebracht, al liet ik dat niet merken. Zo ernstig dat het me niet lukte de verhouding voort te zetten. Ook over deze affaire valt meer te vertellen. Decennia later kwam ik haar nog wel eens tegen in Amsterdam, maar van het ranke was helaas weinig over.

Slechte vrouw

En verder... Dikke vriendschap met de derde M., een meisje dat in de vijfde of zo van school ging en haar opleiding voortzette in Leiden, waarna we de vriendschap per brief voortzetten. De correspondentie ging in mijn herinnering voornamelijk over Nederlandse literatuur, wat na te lezen zou moeten zijn, omdat hij in zijn geheel ergens in een archiefdoos in mijn zolderberging ligt. Toen er op een avond laat aangebeld werd, stond ze met haar fiets voor de deur. Ze kwam helemaal uit Leiden; ik stond mijn bed aan haar af en sliep op de bank. De volgende ochtend waarschuwde mijn moeder: “Pas op, dat is een slechte vrouw!” Zo had ik het nog nooit bekeken, en hoewel mijn moeder vaak gelijk had geloof ik dat ze zich deze keer vergiste.

Dat mijn vriendin nog andere noten op haar zang had dan de Nederlandse literatuur had ik toen mogelijk kunnen vermoeden, maar het werd me pas echt duidelijk toen we beiden in Amsterdam gingen studeren, lid werden van dezelfde studentenvereniging en ze me op een avond in september 1959 uitnodigde om bij haar in de Tolsteeg te komen eten. In mijn naïveteit verwachtte ik een gesprek over de Vijftigers, maar zij had andere bedoelingen. Daar ging ik niet op in. Ze was aantrekkelijk genoeg, maar ik denk dat ik een andere interpretatie van onze vriendschap had. Een cynischer mens dan ik zou gezegd hebben: “En wat dan nog?” Maar kennelijk had ik dat stadium nog niet bereikt.

Jaren later kwamen we elkaar tegen tussen de jassen in de garderobe van een studentenfeestje bij iemand thuis en werd er gekust. Opgelucht zei ze: “Oh, gelukkig, ik dacht al dat je helemaal

homo was geworden!” Ik was goed bevriend met een paar homoseksuele medestudenten en ik kwam met hen ook wel in homokroegen, maar uit die gegevens had ze toch de verkeerde conclusie getrokken.

Het zomerkamp

Het hoogtepunt van het amoureuze seizoen was het jaarlijkse zomerkamp, georganiseerd door de BvHG voor zijn leden. Het Maarten Maartenshuis in Doorn was een van de plekken waar we ons ophielden, maar ik herinner me ook gelegenheden in Elspeet en Nunspeet en zelfs een tentenkamp.

Het eerste kamp dat ik meemaakte was in Doorn. Ik maakte geschiedenis door bij softbal een hoge bal te vangen en de tegenpartij uit te schakelen. Daarna werd ik bij volgende wedstrijden snel gevraagd. Niemand heeft ooit geweten dat ik er een pijnlijk gekneusde middelvinger aan over had gehouden. Van dat kamp herinner ik me verder dat ik grote bewondering had voor Martin Verlinden, een ontzettend coole knaap, met zijn donkere haar in een zogenaamd kippenkontje geknipt. Hij kon erg goed beboppen met een meisje in zijn armen en een sigaret tussen de vingers.

Het programma van zo'n kamp bestond uit sport, spelletjes en speurtochten, maar het draaide toch allemaal om de “avondwandeling” omdat die zich in het donker afspeelde en een algemeen erkend erotisch karakter had. Het was zaak tijdig een partner te reserveren en die dan onderweg zover te krijgen dat er een beetje gezoend mocht worden.

De avondwandeling, maar eigenlijk de hele schooltijd, was in alle betekenissen van het woord een voorzichtig aftasten van de mogelijkheden. Gedurende de jaren groeiden die mogelijkheden en het is maar goed dat er een einde kwam aan die schooltijd en daarmee de zomerkampen.

De Bond van Haagse Gymnasiasten

Twee jaar heb ik in het bestuur van de BvHG gezeten, merkwaardigerwijze als quaestor, ik geloof het eerste jaar als quaestor II, en daarna als quaestor I. Het eerste jaar was Peter Bruning praeses, het tweede jaar Bert van Delden, die het bij de verkiezingen op moest nemen tegen een van de gebroeders Mildenberg, die ik vooral zag als schreeuwerige types aan wie je zo'n belangrijke functie niet kon toevertrouwen. Hoe de jaarlijkse bestuursverkiezing precies in zijn werk ging weet ik niet meer. Ik neem aan dat er een geheime, schriftelijke procedure was, maar hoe en door wie die beschermd werd... Vaag herinner ik me wel een verkiezingscommissie. De voorafgaande campagne bood een oefening in democratie, met spandoeken, affiches en slogans. “Don't be silly, elect Milly!” Maar het mocht de gebroeders niet baten.

Collega-bestuursleden waren Nanny van der Wolf, Leonie Klinkenberg, Iris Dubbink, en er zullen er meer geweest zijn, maar mijn herinnering laat me in de steek: wie zaten er in dat bestuur

en wat deden we ook weer? ^{12, 13} Het kwam erop neer dat je evenementen als het Bal in de Hal en het zomerkamp moest organiseren en na afloop de rommel moest opruimen en er, in mijn geval, financiële verantwoording over moest afleggen.

Als je in het bestuur zat kreeg je een penning aan een geelzwart lintje die je bij officiële gelegenheden moest dragen. Bij die gelegenheden werd het Socialiter gezongen, het Bondslied, dat iedereen van buiten kende. "Socialiter concordia nos habet et habebit..." De melodie die bij deze regels hoorde was ons schoolfluitje. Handig als je bij iemand voor de deur stond.

Namen en gezichten

Als ik naar oude klassenfoto's kijk, valt me op dat ik aan veel klasgenoten weinig meer dan oppervlakkige herinneringen heb. Er zijn nauwelijks anekdotes die me te binnen schieten, conversaties die ik me nog voor de geest kan halen. Sommige namen zijn me ontschoten. Dat is niet zo verwonderlijk. Je gaat niet met iedereen even intensief om; het feit dat je met elkaar in één klas zit maakt je nog niet tot vrienden voor het leven. Toen het diploma eenmaal behaald was had ik ook niet de behoefte om me vast te klampen aan bekenden: iedereen die ging studeren deed dat in Leiden, alsof dat een uitgemaakte zaak was, maar ik vertrok als enige van dat eindexamenjaar naar Amsterdam, waar ik niemand kende. Dat ik dat zou doen was voor mij altijd vanzelfsprekend geweest. De schooltijd was voorbij en daarmee de schoolvriendschappen, al zijn er een paar die tot op de dag van vandaag zijn blijven bestaan.

Wat herinner ik me dan wel, kijkend naar die foto's? Bijvoorbeeld die van 1B, 1953-'54, mijn tweede eerste klas...

David Sjerp, die marineofficier wilde worden maar voor zover ik me kan herinneren niet werd toegelaten wegens zijn ogen.^{14, 15} Tido Gideonse, van wie ik me alleen de naam herinner, en een beetje hoe hij praatte, als een brombeer.¹⁶ Roel in 't Veld, die alle proefwerkcijfers in statistieken

12 *"Een ander medebestuurder was David Sjerp."* (Ruud Engeland, 10 juli 2009.)

13 *"Ook ik heb nog een aanvullinkje en dat is dat ik ook in het bestuur heb gezeten van de BvHG als quaestrix secunda met Gerko de Meester als quaestor 1. Ik geloof dat dat in de 4e klas was maar het kan ook de 3e zijn geweest."* (Jeannette van Erckelens, 6 juli 2009.)

14 *"Ik ben inderdaad afgekeurd voor vlieger, wat ik wilde worden, op een lichte kleurenblindheid, maar wel aangenomen voor de technische dienst en heb een volledige carrière in de marine gemaakt."* (David Sjerp, 29 juni 2009.)

15 *"David is wel marineofficier geworden maar was graag vlieger geworden. Vanwege zijn ogen werd hij niet toegelaten tot de vliegersopleiding. Ik weet dit omdat David als adelborst mij, toen ik net in Utrecht studeerde, een paar keer uitnodigde voor het assaut in Den Helder. Mooie herinneringen hebben wij daar beiden aan."* (Minouche van Soest-Hamming, 7 juli 2009.)

16 *"Tido was Rob's beste vriend en de getuige van Rob bij ons huwelijk. Hij is nog steeds een goede*

Sinterklaas werd op 1 december 1956 ontvangen door het Bestuur van de B.v.H.G. Hij staat op het punt om zijn entree te maken via een zolderraam. Zijn staf werd voor hem klaargehouden.

verwerkte, en niet alleen zijn eigen, nee, die van de hele klas. De joviale Jaap Tours, veel te vroeg overleden. Rob van der Waall, geboren wiskundige. Tiddo Hofstee, die in de vierde naar Leiden verhuisde, en die ik véél later weer tegenkwam in Washington waar hij als gevolmachtigd minister aan de ambassade verbonden was. Marja de Bock, die een hoogrode kleur kreeg als ze een beurt had en die later met een Griek trouwde en in Griekenland is gaan wonen. Marja Vrolijk, een goedlachse Scheveningse die de school helaas voortijdig verliet.¹⁷ Gerard Berlijn, met wie ik

vriend van me, alleen zie ik hem erg weinig, want het grootste deel van het jaar zit hij in Indonesië. Zijn vrouw Marijke is een van mijn beste vriendinnen en haar zie ik regelmatig.” (Carla Smakman-Wiers, 2 juli 2009.)

¹⁷ *Marja Vrolijk meldde per mail op 28 februari 2010 dat ze nog wel goedlachs is, maar minder dan vroeger. Ook was ze geen Scheveningse, al zou haar naam dat doen vermoeden. Ze is naar de kweekschool gegaan en heeft veertig jaar voor de klas gestaan.*

Klas 1B, 1953-'54. Achterste rij: David Sjerp, Tido Gideonse, Arthur Oudshoorn (?), Roel in 't Veld, Jaap Tours, Rob van der Waall, Ruud Engelder, E. Boneschanscher (wiskunde), Tidde Hofstee. Daarvoor: Peter Wisslink, Jan Schaeffer, Marietje Koelewijn, Pieter de Bruin, Marja Vrolijk, Marjo Jacobse. Daarvoor: Bert van Delden, Carlo Trojan, Marja de Bock. Vooraan: Gerard Berlijn, Joukje de Weerd, Jeannette van Erckelens.

bevriend was en met wie ik nog eens een week naar een zeilkamp in Friesland ben geweest; veel later zou hij om het leven komen in een beruchte kettingbotsing in dichte mist op de A4.¹⁸ Joukje de Weerd, op wie ik en eigenlijk iedereen wel een oogje had. Jeannette van Erckelens, die Jan Derwig (mijn vriendje uit de Vreeswijkstraat) en ik op een vroege zondagochtend in 1960 of 1961 in Den Haag bij haar ouderlijk huis afleverden, met excuses, nadat ze in Amsterdam waar hij en ik studeerden de laatste trein had gemist en we de nacht pratend op mijn piepkleine kamertje hadden doorgebracht. Carlo Trojan, die het tot hoge ambtenaar bij de Europese Gemeenschap

¹⁸ "Het ongeluk met Gerard Berlijn: ik heb zijn begrafenis in zijn woonplaats Alkmaar bijgewoond. Het ongeluk vond plaats te Bennebroek of Badhoevedorp, welke van de twee ik niet meer. Maar de A4 loopt daar volgens mij geenszins. Het moet haast wel de A9 zijn geweest. (...) Er waren zo'n 500 belangstellenden, ook gymnasiasten zoals bijvoorbeeld Jan Drost en André Korff." (Rob van der Waall, 9 juli 2009.)

zou schoppen.^{19, 20} Bert van Delden, die enige uit die klas met wie ik buiten onze reünies nog contact heb (en uiteraard met zijn echtgenote Nanny); aan hem en vooral aan zijn moeder heb ik het te danken dat ik in de jaren vijftig een totaal andere eetcultuur werd binnengeleid. Door haar toedoen ging er letterlijk een wereld voor me open.

Nog een eetherinnering, uit het voorjaar van 1959: op het terras van Dody Termos, bij wie Annemieke Maltha en ik, en ik geloof ook Carla Wiers, aan het studeren waren voor het eindexamen. Dody bracht boterhammen met kaas, en op de plakjes kaas lagen reepjes groene paprika! Dat had ik nog nooit gezien. Paprika was nieuw voor me, zoals voor mijn moeder in haar jeugd de tomaat. Misschien nieuw voor mij alleen? Maar ik geloof niet dat tegen het eind van de jaren vijftig paprika's op het menu van het gemiddelde Nederlandse gezin stonden.

Andere mensen op andere foto's... Maarten Roskott, een tengere, bleke jongen, die meedogenloos gepest werd en wiens angstig vertrokken gezicht ik niet gauw zal vergeten.^{21, 22} Een ander die het ook niet makkelijk had was Cor Citteur, een goeie lobbies die we met zijn allen ook aan het huilen hebben gekregen.^{23, 24} Wat er van hem geworden is, geen idee. Willem-Jan de Klein, met wie ik om het IJsselmeer ben gefietst, van de ene jeugdherberg naar de andere. Van die tocht heb ik nog een reisverslag. We fietsten ook van school richting huis, vaak met Peter van der Hoeven,

19 *“Over Carlo Trojan: zie een groot interview over hem in NRC-Handelsblad van maandag 17 mei 1999.”* (Rob van der Waall, 9 juli 2009.)

20 *Hij verliet de school niet in de vierde, maar in de tweede klas en bezocht daarna een aantal andere Haagse middelbare scholen.* (Bron: Carlo Trojan, 19 april 2016.)

21 *“Maarten staat volgens de almanak van het Leids studentencorps uitgegeven in 1960, daadwerkelijk ingeschreven als eerstejaars juridisch student aan de Leidse universiteit. (...) Zijn naam komt niet meer voor bij de ingeschreven studenten aan de Leidse universiteit, een jaar later.”* (Rob van der Waall, 28 juni 2009)

22 *“Maarten studeerde inderdaad in Leiden en was lid van de Haagse studentenvereniging. Hij bleef vermoedelijk bij zijn ouders wonen. Hij heeft een einde aan zijn leven gemaakt na het overlijden van zijn oma, op wie hij erg gesteld was.”* (Annemieke Maltha, 29 juni 2009)

23 *“Cor is na zijn eindexamen gymnasium te Leiden natuurkunde gaan studeren en aldaar daarin afgestudeerd. Vervolgens is hij aan de Leidse universiteit verbonden geweest, zo meen ik me te herinneren. Hij speelde heel goed cello (of was het viool of bas?). In 1997 is hij ten gevolge van een ziekte overleden.”* (Rob van der Waall, 28-6-2009)

24 *“Een kleine aanvulling betreffende Cor Citteur. Niet lang voor zijn overlijden heb ik hem nog gesproken. Weliswaar zou het heel goed kunnen zijn, dat hij een deels Leidse carrière heeft voortgezet, maar (tevens?) heeft hij een functie bekleed bij het Centraal Bureau voor de Statistiek en had daar een hoge positie.”* (Ton van der Maas, 3 juli 2009)

zij naast elkaar en ik met mijn voorwiel tussen hun achterwielen. Minouche Hamming, de sirene van de Conradkade...

Lia Geurts, die er een eigen leven, niet bij iedereen bekend, op nahield. De op mij altijd wat somber overkomende Wim Hart, die ik tot mijn verbazing op de eerdergenoemde tweezitsbank van M. aantrof. Annemieke Maltha bij wie ik vaak thuiskwam, onder meer omdat ik haar vader, die journalist was bij het Algemeen Dagblad, graag mocht. Annemieke gaf me complimenten over mijn kleding (een bruin fluwelen jasje over een gele wollen trui) en daar is ze eigenlijk altijd mee doorgaan. Ze houdt vol dat ik haar een keer in Amsterdam in een roze kostuum ben komen opzoeken, terwijl ik zeker weet dat een dergelijke outfit nooit in mijn klerenkast heeft gehangen. Wim Vaes, halve of hele Vlaming, die me uit de nood hielp tijdens een Franse spreekbeurt, toen ik niet wist hoe je “naar Frankrijk” moest zeggen. “En France” mimedde hij. Oef! Ragnhild Grates, de schalkse blondine, wier vader een brillenwinkel had aan de Laan van Meerdervoort. Madeleine Felten, die later als Madeleine Pechtold zo’n knappe zoon zou krijgen. Mieke Tieleman, solide kameraad, en haar aardige zusje Inger van een paar klassen lager. Han Bruin en zijn als provocatie bedoelde flirt met Mohammed. Elly Groeneveld die ik rond 1985 een keer in hetzelfde vliegtuig naar Chicago dacht te zien stappen, maar of ze het echt was...²⁵ ik weet het niet. Sophie Aalders, sprankelend en vol ingetogen humor...

Andere mensen, andere klassen. Bruut geweld van Hajo Hoekstra, die een paar klassen hoger zat en die in het voorbijgaan de kapstokhaken in de gang met de blote hand van de muur sloeg. Hij was ook degene die met een sneeuwbal een ruit boven de hal ingooide, in mijn herinnering helemaal van het verste eind van het plein. Ilja Walbehm, die zichzelf binnen een jaar omtoverde van een kind in een glorieuze vrouw. Rob Smakman, sportheld, die kort na zijn huwelijk met Carla Wiers onbegrijpelijk vroeg overleed.

Al die anderen van wie de namen zijn blijven hangen, maar verder niet veel meer.

Zo verpieteren deze herinneringen tot wat ze vanaf het begin gedoemd waren te worden: flarden in de mist van de vergetelheid, die bij elkaar gehouden worden door de wetenschap dat je in dezelfde periode op dezelfde school zat, door het toeval met elkaar opgescheept. En dan, wat zijn herinneringen eigenlijk waard? Wetenschappelijke studies tonen aan dat ons geheugen ons parten speelt: wat we denken onthouden te hebben is niet per definitie wat er gebeurd is. Dat geldt uiteraard ook voor het bovenstaande, waarin ik overigens niet het achterste van mijn tong heb laten zien. Er zijn herinneringen die te fragiel zijn om op te schrijven, te subtiel, te particulier. En

25 “Elly heeft nog nooit gevlogen, dus zeker niet naar Chicago.” (Madeleine Pechtold-Felten, 7 juli 2009)

een herinnering aan mensen is nooit alleen van jezelf, maar ook van de ander, dus je moet daar een beetje discreet mee omgaan.

School: het was niet altijd leuk. Zorgen over proefwerken en cijfers, overgaan of blijven zitten, je plaats in de pikorde. Gepieker over vriendschappen en meisjes. Jaloezie omdat anderen leukere grappen maakten of beter konden zitvoetballen. (Niemand kon dat zo goed als Rob Rambaldo.) Maar het was vaak ook wél leuk. Vooral doordat je in de loop van een paar jaar ontdekte dat er zoveel mogelijk was in de wereld waarin je na het examen terecht zou komen. Op school kwam je erachter wat voor keuzes je kon maken, wat je kon doen en bedenken, en waar je goed in was. Zo rond je zestiende, wanneer je geen kind meer bent en nog geen volwassene, gaat de wereld als een oester voor je open en toont hij je zijn schatten. Alles ligt voor het grijpen, je hoeft het alleen maar te willen. Een goede school helpt je bij die keuze en dat heeft het Gymnasium Haganum (en daarmee bedoel ik de docenten, de vakken, de klas- en schoolgenoten) gedaan, zestig, zeventig jaar geleden, tussen 1952 en 1959.

Oproep van Mirjam Remie aan de oud-leerlingen en docenten van het Gymnasium Haganum.

Oud-leerling van het Erasmiaans Gymnasium en onderwijsredacteur van NRC Handelsblad

Beste oud-leerlingen en -docenten van het Gymnasium Haganum,

Voor een boek over het gymnasium, en vooral de geschiedenis, ben ik op zoek naar zoveel mogelijk getuigenissen en bronmateriaal over de schooltijd van gymnasiasten, leraren en/of rectoren. Vindt u het leuk om uw ervaringen te delen, dan kom ik graag met u in contact. Ik ben op zoek naar verhalen over elk tijdsbestek in de vorige eeuw: van vóór de Mammoetwet, de roerige jaren zestig en de decennia daarna. Uw verhaal hoeft zeker niet 'bijzonder' te zijn: het gaat mij om uw herinneringen.

U kunt mij bereiken via mail (m.remie@nrc.nl), telefonisch (06-41110459) of per post (NRC Media, redactie binnenland, tav Mirjam Remie, Postbus 20673, 1001 NR Amsterdam).

Ik hoop op veel reacties en leuke gesprekken.

Een vriendelijke groet, Mirjam Remie.

Socialiter hulp gezocht

Daniëlla Gidaly (e.e. 1973)

Nee ik moet u teleurstellen. Ik ben lang na het overlijden van mijn ouders ineens gegrepen door de behoefte de lacunes en de vraagtekens in hun levensverhaal op te vullen en te beantwoorden. En dat heeft niets met onze mooie school te maken, want mijn ouders hadden in Hongarije, Roemenië en Frankrijk op school gezeten en gestudeerd.

Toen de Duitsers Roemenië binnentrokken, wilden mijn ouders tegen de Duitsers vechten en bij gebrek aan Verzet in Roemenië waagden ze zich in een gammel scheepje op

weg naar het Britse leger in Palestina. De Britten waren niet zo blij met hun komst dus in plaats van in het Britse leger mochten ze in Atlit detentiekamp net onder Haifa plaatsnemen. Heel wat maanden later hebben ze alsnog in het Britse leger mogen deelnemen.

Hier komt lacune nummer één. Na afloop van WOII wilden ze terugkeren naar Roemenië. Daarvoor moesten ze een visum aanvragen. Dat deden ze via Shell (waar mijn vader inmiddels weer voor werkte) en ze werden geweigerd. Mensen die op eigen houtje een visum aanvroegen werden wel toegelaten.

Mijn ouders hadden op dat moment nog de Roemeense nationaliteit. Ik ben op zoek naar iemand die veel weet van Roemenië vlak naar de oorlog, de geleidelijke machtsovername door de communisten (toen nog achter de schermen) en de behandeling van de Roemeense diaspora. Mijn vader kon niet aarden in Israël, dus toen terugkeer naar Roemenië onmogelijk bleek, lukte het hem en mijn moeder om naar Parijs te reizen in 1951 en vandaar – op verzoek van Shell – naar Den Haag. Waar mijn ouders beiden in 1948 nog de Roemeense nationaliteit hadden, bleken ze bij aankomst in Nederland in 1951 stateloos te zijn. Wat is er in die drie jaar gebeurd dat ze hun Roemeense nationaliteit zijn verloren en in 1948, bij de oprichting van de staat Israël, niet de Israëliërs hebben gekregen?

Voor een ieder die mij een klein stapje verder kan helpen staat een overheerlijke fles Roemeense wijn klaar. De wijn traditie in Roemenië is al veel ouder dan en beter dan de Franse.

Hermine Westerouen van Meeteren

14 januari 1925 – 28 april 2020

Eerder dit jaar overleed de markante docente klassieke talen Hermine Westerouen van Meeteren. Vele leden zullen nog les van haar hebben gehad. Deze foto stamt uit eind jaren zeventig.

De mortui

In de rubriek Mortui worden de namen opgenomen van oud-leerlingen en -docenten, c.q. medewerkers van het Gymnasium Haganum die ons ontvielen. Wij stellen het op prijs wanneer nabestaanden, vrienden en/of bekenden ons op de hoogte stellen van een overlijden. Dat kan met een overlijdensbericht, een brief of e-mailbericht aan de ledenadministratie: abactis@socialiter.nl.
Mortui – doorgekregen na het verschijnen van Socialiter nummer 35 (mei 2020):

A. Münninghoff	(Alexander)	e.e. 1963	28 april 2020
H. Westerouen van Meeteren	lerares klassieke talen		28 april 2020
Prof. Dr. W.R. van Zwet		e.e. 1951	02 juli 2020
E. Gosschalk	(Edward)	e.e. 1959	29 juli 2020
G. In 't Veld	(Gerard)	e.e. 1963	16 september 2020
H.P.M. van Kempen	(Huub)	e.e. 1953	01 oktober 2020

Uitslag zoekplaatje Socialiter nr. 35

Kees van der Vlis, (e.e. 1980)

Ook dit keer heeft de redactie een aantal reacties ontvangen op het zoekplaatje dat we hebben geplaatst in het vorige nummer van Socialiter.

De allereerste reactie kwam op 19 mei binnen en was van Monique van Ede (-de Graaf)

“Goedemiddag!

Hierbij de namen van de leerlingen op de klassenfoto uit Socialiter nr. 35. Achterste rij (v.l.n.r.): Rob Cohen, Peter van Mondfrans, Paul Hijzen, Ardy Kuipers, Hans de Doelder, rector van Duyvendijk. Tweede rij: Marijke Drees, Joke de Wit, Inge van Dop, Katja Berlijn, Arnold Voskamp, Eileen Keasberry, Inge Vogel, Hajo Olij, Rein Walraven Eerste rij: Erik Anschütz, Fried Schmitz, Monique de Graaff, Tessa van Hartingsveldt, Han Jalink, Han Timmer. Paul Hijzen en Inge van Dop zijn overleden.

Hartelijke groet! Monique van Ede (-de Graaff)”

Ardy Kuipers reageerde een paar dagen later en zond dezelfde lijst met namen aan de redactie. Op dezelfde dag reageerde Cora Zuijdam op het zoekplaatje met een uitgebreide reactie. die jullie hieronder kunnen lezen. De foto's die ze meezond gaan we vast in het volgende zoekplaatje een keer gebruiken. Nu kunnen jullie ze vinden op de fotohoek van Socialiter op het adres <https://socialiter.piwigo.com>

“Salve redactie, Conny Marion en Kees, Erg leuk om weer een blad te ontvangen!

En vooral leuk die foto's van leraren die ik ook kende/had.

Ik ben van eindexamenjaar 1967; ik had ondermeer les van De Voogd en Brederveld (seksuele voorlichting van hem!) en Boulan (dat A4-tje ken ik niet) en Boneschanser; en gym van Wüste, die volgens mij op een gegeven moment Versprillen heette.

En de Van Gelders (hr. en mw. resp. 'Pa' en 'Ma') heb ik ook beiden meegemaakt. Daarna had ik To: hoe heette zij voluit? Van der Toolen? In haar lokaal waren nog die tweepersoons houten bankjes en niet de kunststofafeltjes en -stoelen die in de andere klaslokalen kwamen. To had het eerste lokaal op de begane grond voorbij de conciërge Blok.

En mevrouw Hermien Westerouen van Meeteren, ach ja; met haar naar Griekenland geweest; op zoek naar de grot van Odysseus op Ithaka. En zij las daar hardop voor, beter gezegd ze declameerde uit Homerus al wandelend over de Akropolis en overal waar we heen gingen! Prachtig was dat.

Ook de rector Duijvendijk herinner ik me goed. Zo kom ik op het zoekplaatje 35.

Ik zat niet in die klas 4B, maar ik herken er wel een paar van:

Zittend op de trap links is Fried Schmitz en naast hem staat Monique van Ede. Boven Monique staan Katja de Bruin en Arnold ... en schuin daar weer boven staan Ardi Kuipers en Eileen Keasberry en daarachter staat Hans den Doelder. Rechts van Hans staat de rector Duijven'dak', zo noemde mijn moeder hem altijd. Helemaal links denk ik met gestreepte trui Mieke Neisingh te zien? En daarachter staat Rob Cohen. En verder komen zij mij allemaal bekend voor maar ik weet hun namen niet meer. Ik zat toen in Va - volgens mij werden de klassen met Romeinse cijfers aangeduid.

Daarvan heb ik een foto opgediept. Zie de bijlage. En ook van de belendende Vb in dat jaar (denk ik) 1965-1966. Zie ook de bijlage. Willen jullie meteen al de namen? Ik ga mijn best doen. Ik weet ze niet allemaal meer. In een volgende mail stuur ik een lijstje. Als jullie de foto's in de volgende Socialiter zetten komen er vast wel meer namen boven. Zoals er waarschijnlijk ook over zoekplaatje 35 vast en zeker meer namen worden ingestuurd.

Tot slot: wat een mooie foto van het trappenhuis. Die tegels! Die ramen!

Met hartelijke groeten van Cora Zuijdam uit Lugdunum Batavorum.”

De redactie van Socialiter wil iedereen bedanken voor de inzendingen en de uitgebreide antwoorden. We hopen dat het volgende zoekplaatje ook weer reacties uitlokt.

Zoekplaatje Socialiter nr. 36

Deze klassenfoto is genomen op het bordes van het Haganum in 1983. Het toont de leerlingen van de 5e klas. Weten jullie nog wie dit zijn? Stuur de lijst met namen per e-mail naar de redactie: redactie@socialiter.nl

In nummer 37 zullen we de namen bij de foto plaatsen.

Colofon

Bestuur

Conny Elderhorst (e.e. 1975)

Praeses

Marion Drielsma (e.e. 1973)

Vice-praeses

Jacqueline van Olst-Walsmit (e.e. 1984)

Abactis

Aliedje de Cock (e.e. 1962)

Quaestor

Kees van der Vlis (e.e. 1980)

Lid

Rector Gymnasium Haganum

Hanneke ten Hove-Lugtenberg

Redactie

Conny Elderhorst (e.e. 1975)

Marion Drielsma (e.e. 1973)

Kees van der Vlis (e.e. 1980)

Lidmaatschap

Opgeven via abactis@socialiter.nl

Contributie: € 15,- per jaar

IBAN: NL32 INGB 0006 8921 67

BIC: INGBNL2A

Ledenadministratie

Jacqueline van Olst-Walsmit (e.e. 1984)

E-mailadres: abactis@socialiter.nl

Help Socialiter het ledenbestand up-to-date te houden door aanpassingen in contactgegevens zo spoedig mogelijk door te geven. Dit kan via het hierboven genoemde e-mailadres..

Neem voor vragen contact op met de ledenadministratie.

Digitaal

Webmaster: Kees van der Vlis

E-mailadres: webmaster@socialiter.nl

Website: www.socialiter.nl

Fotohoek: <https://socialiter.piwigo.com>

Facebook: <https://www.fb.com/socialiter/>

Socialiter is ook te vinden op LinkedIn.

Oplage

575 exemplaren

Omslagfoto

De hal van het Gymnasium Haganum

Lay-out

Dona Söhngen (e.e. 1965)

